

УДК 378.147

І. І. Осадченко

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ВНЗ УКРАЇНИ

© Осадченко І. І., 2015

<http://orcid.org/0000-0003-0796-2512>

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.33261>

Статтю присвячено проблемі інтернаціоналізації вищої освіти. Розглянуто питання навчання іноземних студентів у ВНЗ України. Особливу увагу приділено особливостям організації самостійної роботи іноземних студентів у національній вищій школі. Обґрунтовано дидактичні принципи організації самостійної роботи іноземних студентів, акцентовано увагу на формах, методах, умовах, які забезпечують її ефективність.

Ключові слова: вищі навчальні заклади, самостійна робота, іноземні студенти, організація, умови, принципи, форми, методи.

Осадченко И.И. Особенности организации самостоятельной работы иностранных студентов в вузах Украины.

Статья посвящена проблеме интернационализации высшего образования. Рассматриваются вопросы обучения иностранных студентов в ВУЗах Украины. Особое внимание уделяется особенностям организации самостоятельной работы иностранных студентов. Обосновываются дидактические принципы организации самостоятельной работы иностранных студентов, выделяются формы и методы, а также условия, которые обуславливают ее эффективность.

Ключевые слова: самостоятельная работа, обучение иностранных студентов, организация самостоятельной работы, психолого-педагогические, учебно-методические, материально-технические условия, дидактические принципы организации самостоятельной работы иностранных студентов, формы и методы самостоятельной работы.

Osadchenko I. Features of the organization of foreign students' independent work in Ukrainian universities.

The article is devoted to the internationalization of higher education. The significance of students' independent work at all stages of university studies grows. Organization of effective independent work improves the process of preparation of specialists and the quality of education they receive. The problems of the education of foreign students in Universities of Ukraine are considered. Special attention is paid to the features of organization of foreign students' independent work. The article is aimed at determining the specifics of organization of foreign students' independent work, indicating the specifying factors that define it and substantiating the

possibilities of improvement with regard to the defined specifics. The didactic principles of the organization of foreign students' independent work have been substantiated. Independent work is a powerful stimulus to professional self-development of foreign students; it prepares them best for future professional activity. Forms and methods, as well as the conditions determining its effectiveness have been provided.

Key words: *independent work, training of foreign students, the organization of independent work, psychological and pedagogical, educational and methodical, material and technical conditions, the didactic principles of the organization of foreign students' independent work, forms and methods of independent work.*

Постановка проблеми. Вхідження України в загальноєвропейський простір та її приєднання до Болонського процесу зумовлює мобільність студентів та випускників ВНЗ, що дає максимальне зближення Європейських держав у економічній, соціальній і культурній сферах, та інтернаціоналізацію вищої освіти, яка виражається у збільшенні кількості іноземних студентів.

У документах Ради Європи та Загальноєвропейських рекомендаціях, державних нормативних документах щодо вищої освіти, зазначено, що нагальною потребою сьогодення є забезпечення безперервного навчання кожної особистості впродовж усього життя, підготовка фахівців, які здатні самостійно мислити та творчо підходити до виконання професійних завдань. Отже, під час навчання у ВНЗ студент повинен одержати базу для безперервної самоосвіти упродовж життя.

Відтак, посилюється значення самостійної роботи студентів на всіх етапах навчання у ВНЗ. Організація ефективної самостійної роботи значною мірою удосконалює процес підготовки фахівців і підвищує якість одержуваної ними освіти. Це, у свою чергу, може підвищити привабливість українських вищих навчальних закладів для іноземних студентів і дати відчутний економічний ефект.

Проте у педагогічній науці та практиці залишилося багато питань щодо організації самостійної роботи майбутніх іноземних фахівців, які пов'язані з національно-культурними особливостями, психофізичною специфікою іноземних громадян, їхньою базовою освітою та рівнем мовної підготовки тощо.

Вивченню проблеми організації самостійної роботи студентів присвячені дослідження А. Алексюка, В. Євдокимова, В. Козакова, В. Лозової, О. Мороза, П. Підкасистого, В. Сластьоніна, Л. Сущенко, М. Шкіля, О. Ярошенко та інших науковців. Наукові розвідки С. Архангельського, В. Бондаря, В. Буряка, С. Гончаренка, І. Зимньої, О. Малихіна, П. Підласого, І. Прокопенка та інших дослідників присвячені питанням визначення ролі самостійної роботи в розвитку пізнавальних інтересів студентів, стимулюванні потреби їх самостійно і творчо мислити. Управління аудиторною і позааудиторною самостійною діяльністю студентів стало предметом дослідження Т. Габай, В. Гриньова, Л. Клименко, Т. Степури, Є. Машбиць, В. Паламарчук, М. Солдатенко, Н. Протасової. Роль викладача – тьютора в організації самостійної навчальної діяльності студентів висвітлювали Л. Зоріна, Л. Кондрашова та інші науковці.

У контексті нашого дослідження особливого значення набувають наукові розвідки провідних учених і практиків, в яких розглядаються різні аспекти самостійної діяльності іноземних студентів під час навчання у ВНЗ, а саме дослідження: О. Кайнової, Л. Каламанової, В. Коломієць, Л. Прохорової, Л. Прядіної, Л. Рибаченко, Д. Френкі, Л. Хаткової, Г. Чурікової та ін.

Проте слід наголосити, що визначення специфіки організації самостійної роботи іноземних студентів у вищих навчальних закладах України протягом усього періоду їх навчання не була предметом окремого дослідження.

Відтак, **мета статті** полягає у визначенні специфіки організації самостійної роботи іноземних студентів, окресленні чинників, що її зумовлюють, та обґрунтуванні можливостей удосконалення з огляду на виявлені особливості.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі [1; 7] самостійна робота студентів визначається як навчально-пізнавальна, запланована, організаційно та методично спрямована діяльність, яка здійснюється без прямої допомоги викладача, але за його завданнями і під його опосередкованим керівництвом, для досягнення конкретного результату. На переконання вчених [2; 5; 6], значення самостійної роботи полягає в тому, що вона: мотивує до самоосвіти та формує її стійкі навички; надає можливість отримати значно більше знань, ніж в процесі аудиторної роботи; передбачає різноманітність форм навчально-пізнавальної діяльності, що, у свою чергу, обумовлює високий рівень засвоєння знань та вмінь; сприяє формуванню у майбутнього фахівця

ініціативності, відповідальності за хід і результати навчання, навичок самоорганізації та самоконтролю. У контексті модернізації вищої освіти сенс самостійної роботи полягає у забезпеченні формування професійно-компетентного фахівця, максимальному розкритті його особистісного потенціалу.

Вивчення наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє дійти висновку, що організація самостійної роботи іноземних студентів, на відміну від українських, має певну специфіку, що обумовлена кількома чинниками. По-перше, це мовний бар'єр, зумовлений недостатнім рівнем володіння іноземними студентами мовою викладання, який суттєво впливає на процес їхньої підготовки до занять та засвоєння навчального матеріалу в аудиторний та поза аудиторний час.

По-друге, це принципові відмінності навчання в середніх навчальних закладах різних країн, що, у свою чергу, також призводить до погіршення адаптації іноземних студентів до системи вищої освіти України.

По-третє, різний базовий рівень освіти іноземних студентів. Як правило у більшості з них він залишається досить низьким, що утруднює опанування навчальних дисциплін.

По-четверте, психоемоційне напруження іноземних студентів у результаті впливу нового культурного та соціального середовища.

Крім того, швидкий темп викладання навчального матеріалу викладачем на лекціях не дає іноземним студентам можливості осмислювати зміст нової інформації, що ускладнюється відсутністю у них умінь відкидати додаткову інформацію та конспектувати зміст основних понять. Як наслідок, у позанавчальний час іноземні студенти вимушені самостійно відпрацьовувати незрозумілий матеріал за підручниками.

Зазначимо, що окремі чинники стосуються й діяльності самих ВНЗ. До них можна віднести невеликий досвід педагогів щодо викладання навчального матеріалу одночасно для вітчизняних та іноземних студентів, недостатній рівень полікультурної компетентності викладачів ВНЗ, незначна кількість англійських викладачів, а також брак навчально-методичних матеріалів для самостійної роботи іноземних студентів із спеціальних та загальних дисциплін тощо.

Не заперечною є думка, що скорочення аудиторних занять, збільшення обсягу матеріалу для самостійної роботи не повинно погіршувати якість підготовки іноземних студентів. Тому необхідно самостійну роботу іноземних студентів здійснювати на дидактичних принципах, які визначають специфіку її організації.

Аксіоматичним є твердження, що дидактичний принцип – це вихідне положення, нормативна вимога, яка визначає правила, норми організації навчального процесу та впливає із його закономірностей.

На думку вчених [3; 4; 5], дидактичні принципи організації самостійної роботи іноземних студентів зумовлюють:

- визначення провідних тенденцій навчання на сучасному етапі модернізації вищої освіти;
- розв'язання суперечностей процесу навчання й умови досягнення успіхів у навчально-виховному процесі;
- визначення основних положень, на які спираються під час викладання навчальних дисциплін;
- регулювання змістової взаємодії учасників дидактичного процесу.

Підкреслимо, що дидактичні принципи поширюються на вивчення всіх дисциплін. Фахові методики пристосовують їх до своїх потреб, а також виокремлюють на основі них свої, принципи прикладного рівня.

У процесі наукового пошуку встановлено, що серед принципів організації самостійної роботи студентів варто виокремити такі:

- 1) наступності, який передбачає врахування попереднього досвіду студентів, поетапне його ознайомленням зі змістом фахової діяльності та міжпредметну координацію загальноосвітніх і фахових дисциплін;
- 2) багаторівневості, який дозволяє врахувати індивідуальні можливості іноземних студентів, ступінь оволодіння ними навчальним матеріалом;
- 3) активності, який полягає у формуванні позитивної мотивації навчально-пізнавальної діяльності, самостійності іноземних студентів, що передбачає засвоєння знань не в готовому вигляді, а в процесі їх активної самостійної розумової діяльності;
- 4) наочності, який полягає у використанні інформаційних технологій в організації самостійної діяльності студентів;

5) взаємодії викладачів фахових дисциплін з викладачами мовної підготовки для створення нового навчального матеріалу, що сприятиме комфортному засвоєнню навчальної інформації;

б) перспективності, який передбачає надання студентам-іноземцям знань, які дозволятимуть їм набувати умінь самостійної роботи та формування загальнонавчальних умінь і навичок (слухати і записувати лекції, конспектувати першоджерела, самостійно організовувати щоденні позааудиторні заняття, користуватися науковою бібліотекою, швидко знаходити джерела інформації тощо);

7) індивідуалізації та диференційованого підходу до організації самостійної роботи іноземних студентів, який передбачає створення моделі

8) засвоєння знань і умінь із теми, що повинна точно визначати, які теоретичні знання і практичні уміння мають бути засвоєні на репродуктивному, конструктивному та творчому рівнях.

Вивчення наукової літератури та стану практики навчання іноземних студентів у ВНЗ України, дозволяє стверджувати, що особливо значуща проблема організації їхньої самостійної роботи, де вона виявляється її необхідними формами і методами.

Так, у вищих навчальних закладах України передбачається проведення консультативних та індивідуальних занять, які мають особливе значення для організації саме самостійної роботи іноземних студентів. Завдання викладача під час проведення консультативних та індивідуальних занять полягає перш за все у скеруванні іноземних студентів у правильному напрямку, організації процесу самостійного оволодіння знаннями та у контролі та оцінці вивченого ними навчального матеріалу.

Важливими для іноземних студентів є такі види самостійної роботи як складання словника незнайомих слів, глосаріїв; пошук певної навчальної інформації; відповіді на поставлені запитання; складання плану обговорення навчальної проблеми; написання коротких резюме та рефератів із наступною усною презентацією; самоконтроль за допомогою розроблених вправ у навчальних посібниках.

Великого значення для опанування іноземними студентами уміннями і навичками самостійної роботи є організація практичних занять з елементами наукових досліджень. Такі заняття мають на меті сформувати у них уміння

будувати і використовувати алгоритм розв'язання типових задач, здійснювати типові розрахунки, самостійно працювати з навчальною та довідковою літературою, аналізувати матеріали лекцій.

Крім того, формуванню інтересу до самостійної роботи в іноземних студентів сприяє підготовка викладачем конспекту до кожного заняття, творчих індивідуальних завдань, створення необхідного методичного матеріалу для організації самостійної роботи іноземних студентів.

Аналіз наукових досліджень з окресленої проблеми уможлиблює твердження, що специфіка організації самостійної роботи іноземних студентів полягає у створенні низки умов, які, на нашу думку, можна поділити на такі групи:

- психолого-педагогічні умови – врахування при організації самостійної роботи усвідомлення іноземними студентами особистісних і професійних цілей самостійної роботи; наявність внутрішньої або зовнішньої мотивації; особливості індивідуально-пізнавальної діяльності; здатність до соціальної взаємодії та створення сприятливого клімату спільної навчально-пізнавальної діяльності з колегами, викладачами. Реалізації цієї умови сприяє педагогічний супровід фахової підготовки іноземних студентів;

- навчально-методичні умови – методичне забезпечення підручниками, текстами лекцій, носіями електронної інформації, навчально-методичними комплексами для самостійної роботи, завданнями для самоконтролю. Реалізації цієї умови сприяє створення викладачами-предметниками окремих навчальних посібників для іноземних студентів при активній співпраці з викладачами української або російської мови. Такий посібник повинен мати досить широкий вибір різноманітних завдань для надання можливості студенту обрати завдання того рівня, який він вважає прийнятним для себе. Матеріали для самостійної роботи повинні передбачати поступове введення її різних видів, поетапне скорочення участі викладача в навчальній діяльності іноземного студента;

- матеріально-технічні умови (комплектація бібліотек, оснащення навчальних кабінетів, лабораторій, комп'ютерних класів тощо).

На думку М. Левіної [5], активізація творчої активності студентів забезпечується такими аспектами організації самостійної роботи у процесі фахової підготовки іноземних студентів:

- зміна спрямованості педагогічних цілей на саморозвиток і продуктивну самореалізацію особистості студента; спільний (викладач і студент) перерозподіл цілей і змісту самостійної роботи студента, що враховує індивідуальні особливості студента як суб'єкта пізнання і предметної діяльності;
- зміна спрямованості самостійної діяльності на інтелектуальну автономність студента з орієнтацією на «активно сконструйоване знання», пов'язане з власними інтересами студента, раніше отриманими знаннями, наявним досвідом;
- зміна у відборі змісту з використанням альтернативних джерел інформації, в тому числі і на іноземних мовах, враховуючи міжпредметну інтеграцію знань і прихований досвід студента;
- створення інноваційних надпредметних програм, ознайомлення студентів із стратегіями активного навчання, ефективними прийомами і методами роботи з інформацією; навчання вмінню критично оцінювати інформаційну цінність альтернативних джерел інформації;
- зміна характеру взаємодії викладача та студента, орієнтованої на активне включення студента в планування, реалізацію самостійної навчальної діяльності та її моніторинг і рефлексію; організація зворотного зв'язку на всіх етапах організації самостійної роботи студента;
- зміна характеру взаємодії студентів при виконанні самостійної групової проектної діяльності та організації зворотного зв'язку і взаємооцінки;
- зміна методичного забезпечення самостійної роботи за рахунок більш активного впровадження сучасних розвиваючих педагогічних технологій, адекватних навчальним цілям і пізнавальним здібностям студентів;
- використання інформаційних технологій як засобу підтримки самостійної роботи студентів;
- обов'язкове використання з самого початку навчання творчих форм самостійної роботи, адекватних можливостям конкретного етапу;
- зміна оцінки результатів самостійної роботи поєднанням кількісної та якісної оцінки досягнень;
- розрахунок трудомісткості самостійної роботи, організованої в активних методах, як для студента, так і для викладача [5, с. 20-21].

Висновки. Отже, підсумовуючи все вищесказане, слід зазначити, що самостійна робота є міцним поштовхом до професійного саморозвитку іноземного студента, якнайкраще готує до майбутньої професійної діяльності, стимулює теоретичне мислення, забезпечує удосконалення практичних навичок в обраній галузі діяльності.

Вивчення педагогічної літератури та практики організації самостійної роботи іноземних студентів у ВНЗ дозволяє виокремити шляхи її удосконалення:

- реалізація комплексу дидактичних принципів і принципів розвитку самостійної пізнавальної діяльності;
- створення відповідних умов організації самостійної роботи;
- упровадження системи завдань різних рівнів складності;
- збільшення обсягу консультативної роботи викладачів та індивідуальної роботи зі студентами;
- забезпечення динамічності навчання, його спрямованості на розвиток активності розумової діяльності студентів;
- орієнтація студентів на систематичну самостійну пізнавальну діяльність і вдосконалення її організації;
- створення спільно викладачами фахових і мовних дисциплін навчально-методичних посібників;
- комплексне педагогічне доцільне використання сучасних технічних засобів навчання.

Проблема самостійної роботи іноземних студентів в умовах докорінної перебудови вищої школи є надзвичайно важливою і вимагає подальшого дослідження як в теоретичному, так і в практичному плані. А саме: організація контролю за самостійною роботою іноземних студентів, створення нового покоління підручників і посібників, удосконалення та урізноманітнення форм і методів самостійної роботи іноземних студентів.

Література

1. Бенера В. Відображення самостійної роботи студентів у вітчизняній педагогічній думці:[текст] / В. Бенера // Рідна школа. – 2011. – № 1-2. – С. 40-43.

2. Буряк В. Самостійна робота як системоутворюючий елемент навчальної діяльності студентів / В. Буряк // Вища школа. – 2008. – № 5. – С. 10-24.

3. Дементьєва Т.І. Про формування комунікативної компетентності іноземних студентів на підготовчому факультеті / Т. І. Дементьєва // Педагогіка та психологія: Збірник наукових праць / За заг. редакцією акад. І.Ф. Прокопенка, чл.-кор. В.І. Лозової. – Харків: ОВС, 2002. – Вип. 22. – С. 157-161.

4. Лазаренко О.О. Психолого-педагогічні особливості професіоналізму педагога при роботі з іноземними студентами в системі реформації вищої освіти / О. О. Лазаренко // Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції «Професіоналізм педагога в контексті Європейського вибору України», 25-28 вересня 2006р., м. Ялта. – Зб. Статей: Ч.1. – Ялта: РВВ КГУ, 2006. – С.96-100.

5. Левина Л.М. Инновационные аспекты самостоятельной работы студентов в контексте Болонского процесса и модернизации высшей школы / Л.М.Левина // Инновации в образовании. Вестник Нижегородского университета им. Н.И.Лобачевского.– 2010.– №6.– с. 17-22.

6. Солдатенко М. М. Самостійна пізнавальна діяльність як найважливіша умова формування спеціаліста / М.М. Солдатенко, Б.А. Сусь //Вища і середня освіта. – 1994. – № 7. – С. 39-44.

7. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика / А.В. Хуторской. – М. : Академия, 2008. – 256 с.